

Gwerthusiad Cymorth i Fusnesau ERDF

Crynodeb gweithredol

1. Cyflwyniad a chefndir

- 1.1 Ym mis Tachwedd 2021, cafodd Wavehill ynghyd â Winning Moves a Belmana eu comisiynu gan Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru (WEFO) yn Llywodraeth Cymru i gynnal gwerthusiad o Gymorth anariannol i Fusnesau a ariennir drwy Gronfa Datblygu Rhanbarthol Ewrop (ERDF) ac a gyflwynwyd drwy Raglenni Cronfeydd Strwythurol Ewropeaidd 2014–2020.
- 1.2 Bwriad y gwerthusiad yw asesu effeithiolrwydd Cymorth i Fusnesau ERDF gan ganolbwyntio'n benodol ar ddwy echel blaenoriaeth (EB) yn Rhaglenni Gweithredol ERDF Gorllewin Cymru a'r Cymoedd a Dwyrain Cymru¹, sef EB 1: Ymchwil ac Arloesi, ac EB 2: Cystadleurwydd Busnesau Bach a Chanolig (BBaCh).
- 1.3 Mae cyfres o Amcanion Penodol (AP) i'w cael o dan bob EB. Mae pob AP yn nodi'r angen economaidd-gymdeithasol a'r newidiadau penodol sydd i'w cyflawni drwy fuddsoddiad y Cronfeydd Strwythurol. Mae ffocws y gwerthusiad wedi bod ar Weithrediadau sydd wedi'u cynnal drwy AP sy'n canolbwyntio ar gynorthwyo busnesau, sef:
  - AP1.2 - cynyddu cyfraddau trosi llwyddiannus ar brosesau ymchwil ac arloesedd yn gynhyrchion, prosesau a gwasanaethau masnachol newydd a gwell, yn enwedig drwy drosglwyddo technoleg yn well o sefydliadau AU
  - AP2.2 - cynyddu nifer y BBaChau newydd drwy roi gwybodaeth, cyngor ac arweiniad a chymorth ar gyfer entrepreneuriaeth
  - AP2.3 - cynyddu nifer y BBaChau sy'n defnyddio ac yn ymelwa ar rwydweithiau Mynediad at Fand Eang y Genhedlaeth Nesaf (NGA) a seilwaith Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh)
  - AP2.4 - cynyddu twf y BBaCh hynny sydd â photensial i dyfu, yn enwedig trwy gael mynediad i farchnadoedd newydd (domestig a rhyngwladol)

¹ Mae pum Echel Blaenoriaeth (EB) ledled rhaglenni'r ERDF, sef: EB1: Ymchwil ac Arloesi, EB2: Cystadleurwydd BBaCh, EB3: Ynni adnewyddadwy ac effeithlonrwydd ynni, EB4: Cysylltedd a datblygu trefol cynaliadwy (Gorllewin Cymru a'r Cymoedd)/Cysylltedd (Dwyrain Cymru), EB5: Cymorth Technegol.

- 1.4 Mae'n ofynnol i weithrediadau a gefnogir gan y Cronfeydd Strwythurol gyfrannu at gyrraedd dangosyddion a thargedau Thema Drawsbynciol. Dyma ddangosyddion y themâu trawsbynciol ar gyfer y ddau EB:
- Canran y mentrau sy'n mabwysiadu neu'n gwella eu strategaethau cydraddoldeb a systemau monitro
  - Canran y mentrau sy'n mabwysiadu neu'n gwella eu strategaethau datblygu cynaliadwy a'u systemau monitro
- 1.5 Caiff gweithrediadau a gefnogir o dan Amcan Penodol 1.2 eu cyfeirio at [Becyn Adnoddau Diogelu Dyfodol Eich Busnes](#) i gael cymorth â hyn. Mae cymorth datblygu a gynigir gan Busnes Cymru fel rhan o EB 2 yn arwain at hawlio'r dangosyddion targed hyn.

Amcanion y gwerthusiad

- 1.6 Mae'r gwerthusiad am asesu:
- effeithiolrwydd Cymorth i Fusnesau'r ERDF,
  - y canlyniadau sydd wedi'u cyflawni hyd yma,
  - faint y cafodd y busnesau a gynorthwywyd gyngor neu gymorth yn ymwneud â themâu trawsbynciol
  - a oedd y rhaglen wedi cynnig cyfleoedd i hyrwyddo'r Gymraeg a sut y cyfrannodd y rhaglen at amcanion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol
  - a yw gwahanol fathau o gymorth neu sefyllfaoedd busnes gwahanol yn dylanwadu ar yr effeithiau.

2. Dull methodolegol

2.1 Mae'r gwerthusiad wedi cynnwys

- **ymchwil desg** yn adolygu dogfennau amrywiol sy'n gysylltiedig â Rhaglenni Gweithredol yr ERDF, astudiaethau achos wedi'u targedu, a data yn ymwneud â pherfformiad sy'n gysylltiedig â'r Amcanion Penodol
- **arolwg o 1,014 o fusnesau BBaCh** yn archwilio ymwybyddiaeth a chymhellion o ran cael cymorth ERDF, natur y cymorth a gafwyd, lefelau bodlonrwydd â'r cymorth hwnnw, ac effeithiau'r cymorth hwnnw ar weithgarwch busnes yn ogystal â'i effaith ar gyflogaeth a pherfformiad. Mabwysiadwyd dull samplu cwota fesul AP a oedd yn dynwared hapsampl syml. Yn dilyn trafodaethau rhwng y consortiwm gwerthuso a Llywodraeth Cymru, penderfynwyd cyfyngu ar y ffrâm sampl i'r busnesau hynny a oedd wedi cael cymorth ers mis Mawrth 2019. Teimlid y byddai hyn yn cryfhau cof y busnesau am y cymorth a rhoi ymatebion mwy cywir i gwestiynau, ar yr un pryd hefyd ag amlygu a galluogi cymhariaeth rhwng y farn am y cymorth cyn ac ar ôl COVID-19.

Cafwyd cyfanswm o 1,014 o holiaduron wedi'u llenwi, 870 dros y ffôn drwy CATI a 144 wedi'u cyflwyno ar-lein, sy'n cyfateb i gyfradd ymateb o 13.5 y cant.

- cynhaliwyd **gwerthusiad effaith gwrthffeithiol** (CIE) i archwilio effeithiau trosiant a chyflogaeth ymhlith busnesau a gymerodd ran sydd wedi cofrestru gyda Thŷ'r Cwmnïau ac ar gyfer treth ar werth (TAW) neu dalu wrth ennill (PAYE). Roedd y dadansoddiad wedi defnyddio Cronfa Ddata Strwythur Busnes (BSD) y Swyddfa Ystadegau Gwladol (ONS) a data arall ar lefel cwmnïau. Roedd y newidynnau a

gasglwyd yn cynnwys oedran busnes, trosiant, cyflogaeth, sector a goroesiad (sef yn parhau i fodoli). Roedd defnyddio'r newidynnau hyn yn golygu y gellid dod o hyd i ddata cymaradwy ar gyfer busnesau yng Nghymru a gafodd gymorth ERDF yn ogystal â busnesau eraill yn y DU a all weithredu fel y gwrthffeithiol.

Defnyddiwyd techneg ystadegol o'r enw paru sgorau tueddiad (PSM) i nodi pa mor addas fyddai busnes gwrthffeithiol. Gall hyn wedyn fod yn sail ar gyfer dadansoddiad gwahaniaeth-mewn-gwahaniaethau (DiD) i ddeall a yw'r twf a welwyd mewn busnesau a gynorthwywyd a'r gwrthffeithiol (y gwahaniaeth cyntaf) yn sylweddol wahanol cyn ac ar ôl y cymorth (yr ail wahaniaeth). Mae unrhyw wahaniaeth sylweddol yn amcangyfrifiad o effeithiau ychwanegol y cymorth.

- cynhaliwyd **ymchwil ansoddol** gyda **rhanddeiliaid allweddol** dros y ffôn a thrwy fideo-gynadledda (Microsoft Teams). Ymgynghorwyd ag 16 o randdeiliaid ERDF i adfyfrio ar berfformiad y gweithrediadau o fewn yr Amcanion Penodol a dargedwyd.
- lluniwyd cyfres o **chwe astudiaeth achos** i roi mwy o fanylion am y profiad o gynnal gweithrediadau penodol ym mhob AP. Roedd y rhain wedi rhoi'r cyfle i roi canfyddiadau'r arolwg yn eu cyd-destun ac i archwilio'n fanylach y cymorth a gynigir a phrofiadau'r busnesau a gafodd y cymorth hwnnw. Ar gyfer pob astudiaeth achos, cynhaliwyd cyfweiliadau dros y ffôn â'r buddiolwr arweiniol (sef y sefydliad sy'n rheoli'r gweithrediad) a sampl ar hap o'r busnesau a gafodd gymorth y gweithrediad. Ar draws y chwe astudiaeth achos roedd y rhain yn cyfateb i 41 o gyfweiliadau manwl gyda'r busnesau a gymerodd ran.

Cyfyngiadau'r fethodoleg

- 2.2 Mae pwyslais yr ymchwil hwn ar werthuso gweithgarwch ar lefel eang Amcanion Penodol. Er bod y nod terfynol ar gyfer y ddarpariaeth o dan bob AP yn gyson, mae natur y cymorth hwnnw (yn enwedig pa mor ddwys ydoedd a'i hyd) yn amrywio'n sylweddol (er y byddai pob busnes wedi cael o leiaf chwe awr o gymorth). Ymhellach, mae cymorth busnes mewn rhai gweithrediadau wedi'i deilwra ar gyfer twf y cyfranogwyr hynny, gyda'r cymorth mwyaf dwys yn cael ei dargedu at y rhai sydd â'r rhagolygon twf cryfaf. Unwaith eto, mae hyn yn arwain at amrywiaeth sylweddol yn y cymorth a gafwyd o fewn pob AP. Nid oedd manylion ar gael i'r gwerthuswyr ynghylch dwyster y cymorth a gynigiwyd gan y Gweithrediadau. Felly, nid yw'n bosibl rhoi cyfrif am amrywiadau mewn dwyster wrth archwilio lefelau bodlonrwydd na'r effeithiau ar fusnesau.
- 2.3 Cyfranogwyr gweithrediadau Busnes Cymru a oedd wedi ymateb fwyaf i'r arolwg. Mae dwyster y cymorth a gynigir drwy Busnes Cymru yn amrywio'n sylweddol, yn dibynnu ar botensial twf y busnes. Mae un elfen o fewn gweithrediadau Busnes Cymru, sef y Rhaglen Cyflymu Twf, yn cynnig y cymorth mwyaf dwys â thwf dros gyfnod hwy o amser. Mae data a ddarparwyd ar ôl yr arolwg wedi nodi bod mwyafrif y cofrestriadau (tua 85 y cant) ar y Rhaglen Cyflymu Twf wedi digwydd cyn mis Mawrth 2019. Mae'r garfan hon o fusnesau felly yn anfwriadol wedi'u heithrio i raddau helaeth o ffrâm y sampl (roedd 14 o ymatebwyr o'r gwasanaeth hwnnw yn rhan o'r arolwg. Pe bai ymatebion yr arolwg yn gynrychioliadol o'u poblogaeth, byddai tua 70 o ymatebwyr i'r arolwg.) Gallai hyn fod wedi arwain at wanhau gwir lefel yr effeithiau hunangofnodedig sy'n gysylltiedig â chyflogaeth a thwf busnes.
- 2.4 O ran dyluniad yr arolwg busnes, codwyd pryderon ynghylch ei hyd a chymhlethdod rhai casgliadau o gwestiynau. Gosodwyd hyn yn erbyn cefndir o ostyngiad yn y nifer sy'n ymateb i arolygon, a briodolir yn rhannol i flinder ymgynghori sy'n gysylltiedig ag ymchwil sylfaenol helaeth i fusnesau yn ystod pandemig COVID-19 a'r cynnydd yn nifer yr achosion

o weithio o bell. Arweiniodd hyn at ddileu rhai cwestiynau o'r arolwg i sicrhau ffocws ar feysydd diddordeb allweddol y gwerthusiad. Roedd y casgliad o gwestiynau ynghylch priodoledd (attribution) yn un o'r meysydd a symleiddwyd. Yn sgil llai o wybodaeth yn yr arolwg o gael ymatebwyr eu hunain yn priodoli effaith, cyfyngwyd ar y gallu i gynnal gwerthusiad o effaith hunangofnodedig y cymorth. Fodd bynnag, er bod effeithiau hunangofnodedig yn elfen o astudiaeth 2016, nid yw effeithiau hunangofnodedig yn cael eu hystyried yn ddulliau cadarn o briodoli ac asesu ac ystyrir bod gwerthusiad gwrthffeithiol (CIE) yn ddull cadarnach.

3. Prif Gasgliadau ac Argymhellion

Rhesymeg a chyd-destun economaidd-gymdeithasol

- 3.1 Roedd y rhesymeg y tu ôl i ddyluniad penodol yr AP a werthuswyd yn tynnu ar dystiolaeth o danberfformio parhaus yn economi Cymru o gymharu â chyfartaledd y DU. Roedd gweithgarwch entrepreneuriaidd, cynhyrchiant, a buddsoddiad mewn ymchwil a datblygu ac arloesi oll yn ddangosyddion oedd ar ei hôl hi o gymharu â'r rhan fwyaf o ranbarthau eraill y DU. Câi'r problemau i economi Cymru eu hadlewyrchu mewn dangosyddion diffyg uchelgais entrepreneuriaidd a diffyg uchelgais i fanteisio ar farchnadoedd newydd, tra bod sefyllfa ymylol a gwledig llawer o Gymru yn rhwystro cysylltedd a thwf.
- 3.2 Mae cyfnodau olaf Rhaglenni Gweithredol 2014–2020 wedi bod yn dyst i gynnwrf sylweddol yn economi Cymru ac yn wir economi ehangach y DU, yn enwedig ers dechrau COVID-19 ym mis Mawrth 2020.
- 3.3 Dros gyfnod y rhaglen ac er gwaethaf y cyfnod anodd, mae'n amlwg fod cyfoeth o dueddiadau macro-economaidd cadarnhaol ar gyfer economi Cymru. O bwys arbennig yw cyfradd y gwelliant mewn cynhyrchiant, sy'n uwch na chyfartaledd y DU (gan arwain at gau ychydig ar y bwlch yn y gyfradd cynhyrchiant ar draws gweddill y DU). Yn ogystal, mae gwelliannau sylweddol mewn gweithgarwch entrepreneuriaidd, cyfraddau busnesau yn goroesi a chyflogau a'r rhain oll wedi arwain at leihau'r bwlch â chyfartaledd y DU.
- 3.4 Mae dangosyddion economaidd-gymdeithasol ychwanegol ar y cyfan wedi dangos symudiadau cadarnhaol; fodd bynnag, mae'r rhain yn aml wedi dod dan gysgod cyfradd well ar draws y DU ar gyfartaledd hefyd, gan ehangu'r bwlch perfformiad sylfaenol ar draws dangosyddion sy'n gysylltiedig â sgiliau, lefelau arloesi, a gweithgarwch allforio.
- 3.5 Mae ffactorau cyd-destunol eraill wedi dylanwadu ar berfformiad economi Cymru, yn ogystal â phandemig COVID-19, ac mae'r rhain yn cynnwys ymadawiad y DU â'r UE a goresgyniad Rwsia ar Wcráin, sydd wedi cael effeithiau chwyddiant sylweddol ar brisiau ynni a chostau byw.

Dyluniad a gweithredu

- 3.6 Wrth wraidd gweithgareddau sy'n gysylltiedig ag Amcanion Penodol 2.2, 2.3 a 2.4 mae prosiectau 'asgwrn cefn' strategol sy'n pwysu ar ddysgu a wnaed o gylchoedd blaenorol y Cronfeydd Strwythurol. Ceisiai'r prosiectau hyn fabwysiadu cynnig gwasanaeth oedd wedi'i fireinio ac yn pwysleisio eglurder a symrlwydd yn natur y gwasanaeth a gynigid. Ymhellach, datblygodd y prosiectau asgwrn cefn o weithgarwch blaenorol, gan helpu i drosglwyddo gwasanaethau'n gymharol ddiraffferth i'r rhaglen gyfredol.
- 3.7 Yn ystod camau cynnar y gweithredu, roedd diffyg eglurder mewn rhai dangosyddion neu roedd newid bach o derminoleg y rhaglen flaenorol, a hynny wedi arwain at rywffaint o ddryswch. Roedd y diffiniadau ynghylch beth oedd yn gymwys hefyd, ar brydiau, yn

aneglur, a hynny wedi arwain at broblemau yn ymwneud â chasglu tystiolaeth a chofnodi dangosyddion.

- 3.8 Nododd sawl rhanddeiliad addasiad yn rôl WEFO wrth reoli'r rhaglen. Gweithredai mewn mwy o rôl partner nag mewn rhaglenni blaenorol, gan gefnogi gweithrediadau trwy amseroedd heriol, yn enwedig yn ystod y pandemig.
- 3.9 Roedd dull partneriaeth WEFO hefyd yn amlwg yn y gwaith o integreiddio mwy ar y themâu trawsbynciol yng ngweithgarwch gweithrediadau yn AP2.2 ac AP2.4 (lle neilltuwyd targedau). Er bod yr Amcanion Penodol hyn yn fyr o'u targedau ar gyfer y themâu trawsbynciol, bu cynnydd sylweddol mewn perfformiad, ac mae darpariaeth themâu trawsbynciol wedi'i hintegreiddio'n well i'r ddarpariaeth gwasanaeth.

Argymhelliad

Wrth gynnig cymorth i fusnesau yn y dyfodol, dylid cadw'r dulliau a fabwysiadwyd i integreiddio themâu trawsbynciol yn effeithiol mewn darpariaeth gwasanaeth, yn enwedig o ystyried eu haliniad agos â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a pholisïau eraill Llywodraeth Cymru.

- 3.10 Dangosodd yr addasu cyflym yng ngwaith y Gweithrediadau ac ym mhwyslais y targedau ar adeg y pandemig (sef i ffwrdd o dwf a thuag at adfywiad a gwynwch) y gall cyllid ERDF fod yn hyblyg ac yn ymatebol i anghenion sy'n newid. O safbwynt gweithredol, roedd y newid i gynnal y gwasanaeth o bell yn arbennig o effeithiol, gan fod ag effaith negyddol fach iawn ar y busnesau hynny a oedd yn cael cymorth, yn enwedig ym Mlaenoriaeth 2.
- 3.11 Ar gyfer y rhai yn gweithredu yn AP1.2 roedd angen aml i gael mynediad at offer arbenigol mewn labordai, a hynny wedi arwain at oedi mewn gweithgareddau ar anterth y cyfyngiadau cymdeithasol. Yn wir, dywedodd 46 y cant o'r rhai a ymatebodd i'r arolwg a oedd wedi cael cymorth gan yr AP hwnnw fod cymorth wedi'i ohirio neu nad oedd ar gael o ganlyniad i'r pandemig. Yn ehangach, daeth y pandemig â rhywfaint o bwylllo a hynny wedi cael effaith gymysg ar y busnesau a gymerodd ran, gyda rhai yn cofleidio'r cyfle ac yn arallgyfeirio yn unol â hynny fel rhan o'r ymdrech ymateb i'r argyfwng, tra bod eraill wedi dal yn ôl rhag cynlluniau buddsoddi a thwf oherwydd yr ansicrwydd ychwanegol.

Gweithgareddau

- 3.12 Roedd cryn ymwybyddiaeth ymhlith cyfranogwyr bod y cymorth a gawsant yn cael ei ariannu gan ERDF, yn enwedig ymhlith y rhai a gymerodd ran yn AP1.2. Daeth bron i draean o'r cyfranogwyr i wybod am y cymorth trwy chwilio ar-lein (wedi codi o chwech y cant yn y rhaglen flaenorol), sy'n dangos pwysigrwydd cynyddol y Rhyngwrwd a'r cyfryngau cymdeithasol mewn gweithgareddau hyrwyddo ac ymgysylltu. Wedi dweud hynny, roedd un ymatebydd o bob pump wedi dod i wybod am y cymorth drwy rywun yn sôn wrthynt, gan ddangos bod dulliau mwy traddodiadol o hyrwyddo a chodi ymwybyddiaeth yn parhau i fod yn bwysig hefyd.
- 3.13 Mae dechrau neu dyfu busnes yn parhau i fod yn sbardun amlwg ar gyfer ymgysylltu â'r rhaglen, gyda dylanwadau eraill yn adlewyrchu nodau pob Amcan Penodol unigol. Ymhlith y rhai a gofrestrodd â'r ddarpariaeth ar ôl i COVID-19 ddechrau, roedd cynnydd amlwg (a oedd yn ystadegol arwyddocaol) yn y nifer a oedd yn chwilio am gymorth i gael mynediad at gyllid, ac, i'r gwrthwyneb, gostyngiad (a oedd yn ystadegol arwyddocaol) yng nghyfran yr ymatebwyr a oedd wedi chwilio am gyngor ar ofod swyddfa.
- 3.14 Marchnata a hyrwyddo a chynllunio busnes oedd y mathau amlaf o gymorth a gafwyd; ymhlith busnesau mwy sefydledig, fodd bynnag, roedd mwy o bwyslais ar ymgysylltu â chwsmeriaid. Ymhlith y rheiny a gafodd gymorth arloesi, roedd bron i hanner (46 y cant)

wedi cael cefnogaeth ymchwil a datblygu, datblygu cynnyrch, ac arloesi, a 42 y cant wedi cael cymorth â masnacheiddio a throsglwyddo gwybodaeth.

- 3.15 Ar draws holl ymatebwyr yr arolwg, roedd bron i dri chwarter (73 y cant) yn “fodlon iawn” neu’n “eithaf bodlon” ag ansawdd y cymorth a gafwyd, a 69 y cant gyda’r ffordd y darparwyd y cymorth. Roedd y rheswm pennaf dros fod yn fodlon neu beidio yn ymwneud â chyfathrebu rheolaidd (neu ddiffyg hynny).
- 3.16 Teimlai dros 80 y cant o’r rhai a ymatebodd i’r arolwg fod eu disgwyliadau (o leiaf) wedi cael eu bodloni, a dywedodd bron i ddau draean (60 y cant) ohonynt fod y cymorth wedi rhagori ar eu disgwyliadau. Y prif ddylanwadau ar lefelau bodlonrwydd a disgwyliadau oedd themâu yn ymwneud â gwybodaeth a phrofiad y cynghorydd, pa mor berthnasol oedd y cyngor, cyflymder yr ymateb, ac ymgysylltu dilynol wedi hynny. Roedd cyfraddau anfodlonrwydd ar ei uchaf ymhlith ymatebwyr a oedd wedi cael cymorth drwy AP2.4. Roedd y prif reswm dros anfodlonrwydd yn ymwneud â theimlo bod diffyg ymatebolrwydd, gyda mwy nag un o bob pump o’r ymatebwyr yn teimlo nad oedd digon o ymgysylltu dilynol na theilwra’r ddarpariaeth. Mae’n bosibl bod y lefel hon o anfodlonrwydd ynghylch ymgysylltu dilynol, ynghyd â chyfraddau uchel y rhagori ar ddisgwyliadau cyfranogwyr, yn dangos bod angen ystyried sut mae’r gwasanaethau a gynigir yn cael eu cyflwyno i fusnesau sy’n cymryd rhan.

Perfformiad yn erbyn dangosyddion targed

- 3.17 O’r ymgynghoriadau â rhanddeiliaid, yr adborth gan fuddiolwyr arweiniol a busnesau cyfranogol, mae’n amlwg mai gweithrediadau yn AP1.2 a gafodd eu heffeithio fwyaf gan bandemig COVID-19. Arweiniodd hyn at ddadneilltuo cyllid a diffyg yn erbyn sawl dangosydd prosiect gan gynnwys cynnyrch newydd i’r farchnad a chynnyrch newydd i’r cwmni, patentau a gofrestrwyd, a chyflogaeth a grëwyd. Mae’r AP hwn wedi perfformio’n arbennig o gryf mewn perthynas â chydweithrediad partneriaid, a hyn wedi’i adlewyrchu yn yr arolwg busnes, lle dywedodd mwy na thraean (37 y cant) o’r rhai a gafodd gymorth arloesi eu bod wedi datblygu perthynas gydweithredol â sefydliadau AU, academyddion eraill, a busnesau eraill.
- 3.18 Ymddengys mai prin oedd y llwyddiant a gafwyd i fasnacheiddio cynnyrch drwy gydweithio â sefydliadau ymchwil. Mae hyn yn rhannol gysylltiedig â’r dangosydd targed ar gyfer nifer y patentau cofrestredig sy’n cael eu hystyried, sydd o edrych yn ôl yn amhriodol ar gyfer y rhaglen, ond hefyd ymdeimlad na chafodd y rhwystrau i fasnacheiddio cynnyrch eu goresgyn gyda’r cymorth oedd ar gael, yn enwedig ar gyfer microfusnesau.
- 3.19 Nododd rhanddeiliaid a busnesau ill dau fod diffyg cymorth ariannol yn un o’r prif rwystrau i fasnacheiddio cynnyrch a gwasanaethau. Teimlai sawl rhanddeiliad y byddai aliniad cryfach rhwng y ddarpariaeth cymorth ag Innovate UK yn bwysig er mwyn mynd i’r afael â’r bwlch hwn, o ystyried diffyg cymharol yr opsiynau ariannu eraill (er enghraifft, Horizon Ewrop) sydd ar gael ar hyn o bryd.

Argymhelliad

Mae angen i wasanaethau cymorth sicrhau aliniad agos ag Innovate UK ac adnoddau eraill sy’n canolbwyntio ar arloesi, a mynediad da i’r adnoddau hyn, er mwyn sicrhau bod busnesau Cymru yn cael eu cyfran deg o gyfleoedd i gael gafael ar y buddsoddiad hwn.

- 3.20 Ar gyfer AP2.2, gorgyflawnodd y gweithrediad o ran cymorth i fusnesau sefydledig; yn ogystal, dengys ymchwil cysylltiedig² bod y cymorth wedi cael effaith gref ar gyfraddau goroesi busnesau newydd. Fodd bynnag, er bod dangosyddion economaidd cenedlaethol

---

² Munday, M a Roche, N. (2021) *Mesur effaith economaidd Busnes Cymru*, Prifysgol Caerdydd.

ar gyfer yr economi yn awgrymu cynnydd mewn gweithgarwch entrepreneuriaidd, mae gweithrediadau o dan AP2.2 yn fyr o'u targed o ran nifer y mentrau newydd a gynorthwywyd. Mae hyn yn debygol o fod yn gysylltiedig â'r pandemig a'r argyfwng costau byw yn arwain at fwy o bwylllo yn gysylltiedig â dechrau busnes.

- 3.21 Mae'r gweithrediad sy'n ymwneud â Manteisio ar Fand Eang Cyflym lawn wedi cyrraedd yr holl dargedau sy'n gysylltiedig ag AP2.3 ac mae'n adlewyrchu'r cyflymu yn y galw am gymorth i fabwysiadu ac ymelwa ar TGCh a ddaeth yn sgil y pandemig a'i etifeddiaeth.

Argymhelliad

Dylai darpariaeth cymorth digidol fod yn rhan o'r cynnig prif ffrwd ar gyfer cymorth busnes, o ystyried ei rôl ganolog yn hybu cystadleurwydd economaidd.

- 3.22 O ran y cymorth a roddwyd drwy AP2.4, er ei bod yn ymddangos bod y dangosydd targed ar gyfer cymorth anariannol i fentrau yn debygol o fethu â chyrraedd y targed o dan AP2.4, eto mae dangosyddion canlyniadau cyflogaeth a thwf allforio yn perfformio'n gryf. Awgryma hyn ddefnydd mwy effeithiol o adnoddau na'r disgwyl a chyfran uwch na'r disgwyl o fusnesau yn canolbwyntio ar dwf.

Canlyniadau ac effeithiau

- 3.23 Roedd mwy na thri chwarter (77 y cant) o'r busnesau a holwyd wedi cymryd o leiaf un cam gweithredu o ganlyniad i gael cymorth. Gan amlaf, roedd y rhain yn ymwneud â gwell gwerthiant a marchnata, targedu cwsmeriaid newydd, a chynyddu sgiliau yn y busnes.

Arloesi

- 3.24 O'r 446 o fusnesau unigryw (45 y cant o ymatebwyr busnes) a oedd wedi datblygu cynnyrch neu brosesau newydd, roedd bron i dri chwarter (72 y cant) ohonynt o'r farn bod y cymorth yn bwysig wrth ddatblygu'r rhain.
- 3.25 Cyn ymgysylltu â'r rhaglen, dim ond 20 y cant o gynnyrch oedd yn barod ar gyfer y farchnad, gyda mwy na hanner (59 y cant) ohonynt yn y cam datblygu cychwynnol neu'r cam profi cysyniad. Er bod rhanddeiliaid a dangosyddion perfformiad wedi dangos heriau o ran masnacheiddio cynnyrch a gwasanaethau, cyn ymgysylltu â darpariaeth AP1.2, dim ond 20 y cant o'r busnesau a ymatebodd a deimlai bod eu cynnyrch neu wasanaeth yn barod ar gyfer y farchnad. Yn dilyn y cymorth, teimlai 56 y cant o'r ymatebwyr fod eu cynnyrch wedi'i fasnacheiddio'n llawn (yn cael ei werthu neu ei gynnig i gwsmeriaid). Pan ofynnwyd iddynt ystyried effaith eu cynnyrch newydd ar werthiannau, dywedodd dau draean (65 y cant, 92/141) eu bod wedi gweld cynnydd mewn gwerthiant, gyda thraean o'r rheini (33 y cant, 30/92) yn amcangyfrif bod eu gwerthiant wedi cynyddu mwy na 31 y cant.

Mentrau newydd

- 3.26 Roedd bron i chwarter o ymatebwyr yr arolwg wedi dechrau busnes o ganlyniad i'r cymorth a gawsant drwy'r rhaglen. Mae'r data monitro diweddaraf yn dangos bod ychydig dros 6,000 (6,043) o fentrau newydd wedi'u cefnogi drwy AP2.2. Teimlai bron un o bob pump o'r ymatebwyr (19 y cant) y byddai'n "annhebygol" (12 y cant) neu'n "annhebygol iawn" (saith y cant) y byddent wedi sefydlu busnes yn absenoldeb y cymorth. **Ymysg cyfranogwyr AP2.2, mae hyn yn cyfateb i 643 o fusnesau ychwanegol cyfanredol wedi'u sefydlu o ganlyniad i'r cymorth a gafwyd.**

Ymelwa ar TGCh

- 3.27 Roedd bron i chwarter (23 y cant) o'r busnesau a ymatebodd wedi gweithredu newidiadau i'w seilwaith TGCh ers dechrau cael eu cymorth. Pan ofynnwyd i'r busnesau hyn nodi'r

newidiadau yr oeddent wedi'u gwneud, cyfeiriodd bron i dri chwarter (73 y cant) at ddatblygiad presenoldeb ar-lein drwy weithgarwch marchnata a hyrwyddo ar y cyfryngau cymdeithasol. Yn ogystal, roedd dau ymatebydd o bob tri wedi cyflwyno gwefan i'w cwmni neu wedi ei gwella.

- 3.28 Roedd ychydig mwy na thraean (34 y cant) naill ai wedi cyflwyno band eang ffeibr/cebl (17 y cant) neu wedi cynyddu eu defnydd ohono (17 y cant) yn ystod y pum mlynedd diwethaf. O'r ymatebwyr hyn, roedd 11 y cant ohonynt (ac 20 y cant o ymatebwyr AP2.3) yn priodoli'r newid hwn i'r cymorth a gawsant.

Twf cyflogaeth

- 3.29 Ymysg y rhai a ymatebodd i'r arolwg, dywedodd 10 y cant eu bod wedi creu neu ddiogelu swyddi o ganlyniad i'r cymorth. Mae modelu'r nifer a adroddwyd o swyddi a grëwyd yn erbyn nifer amcangyfrifedig y cyfranogwyr unigryw ar gyfer pob AP yn awgrymu bod bron i 10,000 o swyddi FTE hunangofnodedig wedi'u creu o ganlyniad uniongyrchol i'r cymorth.
- 3.30 Nododd y gwerthusiad effaith gwrthffeithiol (CIE) dwf cyflogaeth oedd yn arwyddocaol yn ystadegol ymhlith busnesau a gynorthwywyd. Teimlwyd effaith y cymorth yn bennaf yn y ddwy flynedd gyntaf ar ôl cael y cymorth, a lleihau wnâi'r effaith dros amser.
- 3.31 Drwy'r CIE, dengys y data bod busnesau a gynorthwywyd wedi creu swyddi newydd yn y tair blynedd ar ôl cael cymorth, sef 10,585 o flynyddoedd o gyflogaeth. Mae'r gyflogaeth uwchlaw'r hyn a welwyd mewn busnesau tebyg o 4,023 o flynyddoedd o gyflogaeth. Amcangyfrifir bod y gyflogaeth ychwanegol hon wedi digwydd o ganlyniad i'r cymorth a ariennir gan ERDF. Pan gymhwysir cyfradd yr ychwanegedd at bob busnes yn yr Amcanion Penodol sydd wedi'u cynnwys yn y CIE (AP1.2, 2.3 a 2.4)³ mae hyn yn cyfateb i ychydig dros 12,000 o flynyddoedd ychwanegol cyfanredol o gyflogaeth o ganlyniad i gymorth a ariennir gan ERDF.
- 3.32 Mae'r ffaith bod yr arolwg yn adrodd ffigurau is na'r rhai sydd yn y CIE (er eu bod yn cynnwys y rhai o AP2.2) wedi'i briodoli o leiaf yn rhannol oherwydd bod un dadansoddiad yn dadansoddi nifer y swyddi ychwanegol, tra bod y CIE wedi dadansoddi nifer y blynyddoedd o gyflogaeth⁴. **Gyda'i gilydd, felly, amcangyfrifir bod y cymorth ar draws yr Amcanion Penodol wedi arwain at gyflogaeth ychwanegol gyfanredol (na fyddai wedi digwydd yn absenoldeb cymorth) o 10,000 o swyddi ar y lleiaf.**

Trosiant a chynhyrchiant

- 3.33 Ymysg ymatebwyr yr arolwg, teimlai tua thraean fod y camau a gymerwyd yn dilyn cael cymorth wedi arwain at gynnydd mewn trosiant a phroffidioldeb, tra teimlai 45 y cant eu bod wedi arwain at gynnydd mewn cynhyrchiant, heb fawr o amrywiad yn ôl AP.
- 3.34 Wrth foddelu'r CIE, fodd bynnag, nid oedd twf trosiant, o'i fesur ar draws yr holl AP, yn arwyddocaol yn ystadegol mewn cymhariaeth â'r gwrthffeithiol. Fodd bynnag, o'i ddadansoddi ar lefel AP manylach, roedd y trosiant ymhlith busnesau a gefnogwyd gan AP2.4 (twf BBaCh) wedi tyfu'n gyflymach nag yn y grŵp rheoli a ffefrir. Roedd maint y gwahaniaeth mewn cyfraddau twf rhwng y rhai a oedd yn cael cymorth drwy AP2.4 a'r grwpiau cymharol yn arwyddocaol yn ystadegol ym mhob un o'r tair blynedd ar ôl derbyn y cymorth. **Roedd ychwanegedd y cymorth o gymharu â'r grŵp cymharu a ffefrir yn**

³ Nid oedd AP2.2 wedi'i gynnwys yn y CIE gan nad oedd digon o niferoedd â gwybodaeth berthnasol.

⁴ Mae un person mewn cyflogaeth am ddwy flynedd lawn yn hafal i ddwy flynedd o gyflogaeth.

cyfateb i 78 y cant o dwf trosiant ychwanegol dros y tair blynedd hynny ar gyfer cyfranogwyr AP2.4.

- 3.35 Yn ddisgwyliedig, wrth ddadansoddi cymorth ar draws y pedwar AP, o ystyried y twf mewn cyflogaeth ond diffyg twf cymesur mewn trosiant, roedd busnesau a gynorthwywyd wedi gweld gostyngiad mewn cynhyrchiant gwirioneddol, gan ei fod yn weithgarwch trosiant a chyflogaeth – trosiant fesul cyflogai. Mae hyn yn peri pryder, o ystyried y bwlch cynhyrchiant parhaus sy'n amlwg yn economi Cymru o gymharu â chyfartaledd y DU. Ar draws yr holl Amcanion Penodol ac yn enwedig o fewn AP2.4, fodd bynnag, mae cynnydd sylweddol mewn cynhyrchiant dair blynedd ar ôl y flwyddyn sylfaen, sy'n dangos effaith 'dal i fyny'. Wedi dweud hynny, ni ystyrir bod yr un o'r newidiadau yn arwyddocaol yn ystadegol.

Argymhelliad

Dylid ystyried cael 'creu gwerthiannau' yn ddangosydd perfformiad (ochr yn ochr â chyflogaeth) mewn darpariaeth cymorth busnes yn y dyfodol i helpu i fynd i'r afael â'r bwlch cynhyrchiant rhwng Cymru a rhanbarthau eraill y DU

Darpariaeth yn y dyfodol

- 3.36 Cafwyd barn amrywiol gan randdeiliaid a busnesau cyfranogol ynghylch natur cymorth a fyddai'n ddefnyddiol mewn rhaglenni yn y dyfodol. Lleisiodd busnesau bryderon ynghylch y sefyllfa economaidd-gymdeithasol a'r effaith yr oedd yn ei chael ar eu hawydd i fuddsoddi. Yn fwy na hynny, roedd heriau yn gysylltiedig â dod o hyd i staff â'r sgiliau addas yng nghanol pryder bod gweithio o bell yn golygu bod busnesau Cymru yn cystadlu yn erbyn cronfa ehangach o gyflogwyr am ymgeiswyr cymwys. Yn bennaf, o ystyried yr ansicrwydd economaidd-gymdeithasol, roedd busnesau yn dymuno cael cymorth ariannol. Ymhellach, roedd awydd yn parhau i gael cymorth â marchnata a hyrwyddo. Soniodd bron i hanner yr ymatebwyr am yr angen am gymorth i leihau gorbenion, gan ddarparu tystiolaeth bellach o gefnogaeth sy'n gysylltiedig â chynaliadwyedd amgylcheddol, tra mai maes o ddiddordeb allweddol hefyd oedd mabwysiadu technoleg i werthu i gwsmeriaid ac i gael y cydbwysedd gorau posibl rhwng bywyd a gwaith. Soniodd nifer o randdeiliaid am yr elfennau olaf hyn gan deimlo ei bod yn bwysig bod mwy o brif ffrydio ar fabwysiadu digidol a thechnolegol yn y cymorth a gynnigir.
- 3.37 Fel yr amlinellwyd yn flaenorol yn yr adroddiad, gwelwyd mai maes ffocws pwysig oedd pwysigrwydd alinio cymorth arloesi yn agosach at ddarpariaeth cymorth busnes arall. Yn ogystal, bydd angen parhau i fireinio'r cymorth i adlewyrchu'r sefyllfa economaidd-gymdeithasol gyfoes, o ystyried yr amgylchiadau anodd parhaus.
- 3.38 Wrth adfyfrio ar y ddarpariaeth yn y dyfodol, roedd rhanddeiliaid yn ymwybodol o'r newid yn strwythur llywodraethu'r Gronfa Ffyniant Gyffredin, sef bod awdurdodau lleol yn pennu natur buddsoddi mewn gweithgarwch yn lleol.
- 3.39 I rai rhanddeiliaid teimlwyd bod hwn yn gyfle i ddatblygu darpariaeth leol sydd wedi'i thargedu ac i dreialu mentrau arloesol; fodd bynnag, soniodd sawl un am y rôl bwysig y dylai Llywodraeth Cymru ei chwarae wrth gadw darpariaeth 'asgwrn cefn' strategol y dylai'r cynnig lleol ei ategu. Yn rhaglen 2014–2020, roedd mentrau 'asgwrn cefn' wedi galluogi gwreiddio darpariaeth oedd â brandio cyson. Ategwyd hyn gan y cyfnod negodi ar geisiadau prosiect i sicrhau cyfuniad o brosiectau gwahanol ac i helpu i leihau dryswch a'r posibilrwydd o orgyffwrdd neu ddyblygu yn y farchnad. Wrth edrych ymlaen, mae pryderon y bydd darpariaeth gwasanaeth dan arweiniad awdurdodau lleol yn arwain at doreth o amrywiaeth o fentrau a allai gynyddu dryswch ynghylch y cymorth sydd ar gael ac arwain at rywfaent o 'loteri cod post' yn natur y ddarpariaeth sydd ar gael i fusnesau.

Argymhelliad

Erys rôl hanfodol i Lywodraeth Cymru yn y gwaith o gydlynu, alinio a hyrwyddo gweithgarwch cymorth busnes dan arweiniad awdurdodau lleol, gan weithio ochr yn ochr â thimau rhanbarthol i leihau'r risg o ddryswch a mwy o gymhlethdod o ran yr hyn a gynigir yn y farchnad.

Awduron yr Adroddiad: Oliver Allies, Paula Gallagher, Michelle Hollier, Michael Pang, Benjamin Reinertz, Prabhat Vaze, a Paul Woodcraft

wavehill

Social and economic research
Ymchwil cymdeithasol ac economaidd

Adroddiad Ymchwil Llawn: Oliver Allies, Paula Gallagher, Michelle Hollier, Michael Pang, Benjamin Reinertz, Prabhat Vaze, a Paul Woodcraft (2023). Gwerthusiad Cymorth i Fusnesau ERDF. Caerdydd: Llywodraeth Cymru, rhif adroddiad GSR 87/2023

Ar gael yn: <https://www.llyw.cymru/gwerthusiad-o-gymorth-busnes-gronfa-datblygu-rhanbarthol-ewrop-adroddiad-terfynol>

Barn yr ymchwilydd a fynegir yn yr adroddiad hwn ac nid yw o reidrwydd yn farn Llywodraeth Cymru

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch ag:

Charlotte Guinee

Tîm Ymchwil, Monitro a Gwerthuso,

Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru,

Llywodraeth Cymru,

Parc Cathays,

Caerdydd

CF10 3NQ

E-bost: RME.MAILBOX@llyw.cymru

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.

This document is also available in English.

OGL © Hawlfraint y Goron ISBN Digidol 978-1-83504-675-3